

ХАЛҚ ҲОКИМИЯТЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНИШИДА НОДАВЛАТ ВА НОТИЖОРАТ ВА ЖАМОАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ.

Жуманиёзов Мунисбек Озодович.

ТДТрУ «Темир йўл муҳандислиги»

кафедраси магистр талабаси.

Электрон адрес: munisbekjumaniyazov03@gmail.com

Телефон: +99891 772 55 11

Фуқаролик жамиятининг шаклланиши демократик институтларидан энг муҳим бўлган нодавлат ва жамоат ташкилотларининг ижтимоий-сиёсий, маданий, иқтисодий ва маънавий ҳаётда тутган ўрнига боғлиқдир. Нодавлат ва жамоат бирлашмалари фуқаролар ижтимоий-сийсий, маданий фаоллигининг кўрсаткичи сифатида жамият ҳаётида кечаётган демократик жараёнларнинг кўламини ифода этади. Нодавлат ва жамоат ташкилотларининг ўрни ва аҳамиятини кескин кучайтириш фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг устувор йўналишларидан тадқиқот талаб этади.

Кейинги йилларда мамлакатимизда турли соҳа ва йўналишларда нодавлат ва жамоат ташкилотлари юзага келди. 1992 йили Ўзбекистонда 48 нодавлат-нотижорат, 102 жамоат ташкилоти фаолият кўрсатган. 1999 йили уларнинг сони мо равишда 469 ва 1820, 2005 йилга келиб эса 487 ва 2500дан ошди. 2005 йили 131 нодавлат ташкилоти иштирокида ўтказилган тадқиқот натижаларига қараганда, ўтган ўн йил ичида улар томонидан 39506 та янги иш ўрни яратилган, бу ташкилотлар ёрдами билан 41795 нафар мутахассис малака ошириш курсларини тамомлаган, 53492 киши иш билан таъминланган. Кўриниб турибдики, нодавлат ташкилотлар ижтимоий-иқтисодий вазифаларни ҳам бажармоқда.

“Нодавлат ва нотижорат ташкилотлари тўғрисида”ги қонунга мувофиқ давлат бундай ташкилотларнинг ижтимоий ташаббусларини қўллаб-қуватлашни ўз зиммасига олади. Давлат уларнинг ҳуқуқий ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди, ижтимоий ҳаётда иштирок этиши учун ҳуқуқий имкониятларни яратиб беради. Нодавлат ва нотижорат ташкилотларнинг ижтимоий фойдали айрим алоҳида дастурларига давлат ёрдам кўрсатиши мумкин. Қонунга биноан, давлат органлари ва улардаги мансабдор шахсларнинг нодавлат ва нотижорат ташкилотлар фаолиятига аралашишига, шунингдек нодавлат ва нотижорат ташкилотларининг давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг фаолиятига аралашишга йўл қўйилмайди. ННТ халқаро алоқалар ўрнатиши, чет мамлакатлардаги шундай ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиши мумкин. Бу фаолиятни ҳар томонлама ривожлантириб, Ўзбекистонни ташқи

сиёсий фаолиятида маданий-гуманитар алоқаларни раванқ топишига ёрдам беради. Демак, давлатимиз бундай ташкилотларнинг ташаббуслар билан чиқиши ва кенг кўламли фаолият юритиши учун амалда зарурий ҳуқуқий имкониятларни яратиб бермоқда.

Илғор чет давлатлар ҳаётида нодавлат-нотижорат ташкилотлар муҳим ўрин тутди. Масалан, АҚШда 1 миллион 140 минг ННТ рўйхатга олинган. Бу дунё миқёсидаги энг катта кўрсаткичдир. Америка Қўшма Штатларида нодавлат-нотижорат ташкилотлари тузила бошлаган илк даврданок фуқаролар манфаатларини ҳимоя қилиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза этиш дастурларига эътибор қаратилган. Шу тариқа уммонорти давлатида ННТ фуқаролар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва ижтимоий муҳофаза борасидаги вазифаларни ҳукуматдан босқичма-босқич ўз зиммасига олди. Айни пайтда ҳам АҚШдаги нодавлат-нотижорат ташкилотлари бу икки йўналишда мавқеи баланд бўлиб, улар етакчи ўрин тутди.

Нодавлат ва жамоат ташкилотлари фаолиятини ўрганиш уларнинг халқ ҳокимиятчилиги тўлақонли ишлашини таъминлашга қаратилган сабб-ҳаракатларини қуйидаги йўналишларда қарашга ундайди:

-бозор иқтисодиёти механизмларини жорий этиш ва эркин фаолият олиб боришни қўллаб-қувватлаш;

-ҳукумат идораларини, уларнинг қонунларга амал қилишини, фуқароларнинг ҳуқуқларини жойига қўйишини назорат қилиш;

-аҳолига маданий хизмат кўрсатиш даражасини ошириш;

-миллий-маданий меросни ўрганиш ва тарғиб қилиш;

-мамлакатда амалга оширилаётган ислохотларни қўллаб-қувватлаш, уларга ижодий кучларни сафарбар этиш;

-маҳаллий ҳокимият органлари ва фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш институтлари билан бирга оммавий-маданий тадбирлар уюштириш;

-баркамол авлодни тарбиялашга қаратилган миллий дастурларни амалга оширишда қатнашиш ва ҳокозо.

Нодавлат ва жамоат ташкилотлари жамиятда содир бўлаётган ўзгаришларга бефарқ бўла олмайди. Айниқса, бозор иқтисодиёти барча институтлар каби уларнинг ҳам эркин фаолият юритиш жараёнларида фаол қатнашишини талаб этади. Яъни, бозор иқтисодиёти механизмларини жорий этиш ва эркин фаолиятни қўллаб-қувватлаш улар қиладиган ишнинг асоси ҳисобланади. Чунки, айнан эркин фаолият юритишга асосланган бозор иқтисодиёти нодавлат ва жамоат ташкилотларининг ҳақиқий фуқаролар институтлари сифатида ислохотларда қатнашишига имкон беради.

Нодавлат ва жамоат ташкилотлари ҳукумат идораларининг қонунларга амал қилишини, фуқароларнинг ҳуқуқларини жойига қўйишини назорат қилиш функциясини ҳам бажаради.

Нодавлат ва жамоат ташкилотлари миллий маданий меросни ўрганиш ва тарғиб қилишда муҳим аҳамиятга эга. Улар фуқаролар институтлари сифатида халқимиз тўплаган тарихий-маданий тажрибани авлодларга етгазишдек муҳим вазифани бажаради. Тадқиқотчилар таъкидлаганидек, фуқаролик жамияти ўта эгоистик жамият бўлиб, у ўзида, аввало, шахсий эҳтиёжлари, манфаатлари билан уюшган худбин индивидларни бирлаштиради. Уларнинг ҳар бири ўз мақсадлари рўёб чиқишидан манфаатдорлиги боис жамоавий муносабатлар турли тасодифларга бой бўлади. Бу ҳол фуқаролар ва жамият ўртасида уйғунлик бўлишини тоқозо этади, акс ҳолда, халқимизнинг жамоа бўлиб, аҳил, иноқ, уюшқоқ яшашдек тарихий-маданий мероси билан худбинлик, индивидуализм, ўз манфаатларини кўзлаш ўртасида зиддият юзага келиши табиийдир.

Нодавлат ва жамоат ташкилотлари мамлакатимизда амалга оширилаётган туб ислохотларни қўллаб-қувватлашга, уларга ижодий кучларни сафарбар этишга интилоқда. Масалан, инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази миллий ҳуқуқ тизимини яратиш, ижтимоий-юридик соҳани ислоҳ қилиш, жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш борасида кенг қўламли ишларни амалга ошираяпти. Унинг “Ўзбекистонда демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари” журнали мамлакатимизда ҳуқуқнинг илмий-назарий, амалий муаммоларини ёритиб бераётган эътиборли нашри ҳисобланади. Миллий марказ директори юридик фанлар доктори, профессор А.Саидов нафақат Ўзбекистонда, балки МДХ ва ундан олис доираларда ҳам яхши танилган ҳуқуқшуносдир.

Нодавлат ва жамоат ташкилотлари ёш авлодни тарбиялашга, аҳолининг бўш вақтини мароқли ва унумли ўтказишини ташкил этишга, ҳамюртларимизнинг ижтимоий, сиёсий ва маърифий билимларини, ҳуқуқий маданиятини оширишга қаратилган оммавий тадбирларни ўтказишда маҳаллий ҳокимият органлари ва фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш институтлари билан ҳамкорлик қилади. Бу ўринда “Марказий Осиё халқлари маданияти ассамблеяси” халқаро жамоатчилик ҳаракатини ривожлантириш жамғармаси фаолиятини мисол келтириш мумкин. Ассамблея Марказий Осиё халқлари маданиятини чуқур ўрганиш, улар ўртасидаги тарихий-маданий алоқаларни мустаҳкамлаш, маданий-гуманитар ҳамкорликни кенгайтириш ва бу борада тарғибот ишлари олиб боришни ўз вазифаси деб билади.

Ассамблея Марказий Осиё халқларининг фестиваллари, учрашувларини ўтказиб, объектив сабаблар боис узилиб қолган дўстлик алоқаларини тиклаш ва ривожлантиришга ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда.

ҚЎЛЛАНИЛГАН МАНБАЛАР РЎЙХАТИ.

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Тошкент: Ўзбекистон, 2017.
2. Ўзбекистон Республикасининг нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги қонуни. Тошкент, 2018.
3. Назаров Ш.Ф. Фуқаролик жамияти ва демократия. – Тошкент 2019.
4. Ахмедова Д., Мухамедов И. Нодавлат нотижорат ташкилотлари ва уларнинг ижтимоий роллари. – Тошкент: 2020.
5. World Bank. Civil Society Organizations and Development. Washington, D.C., 2018.
6. United Nations Development Programme (UNDP). Strengthening Civil Society in Uzbekistan. UNDP Report, 2021.
7. Саидов Р. Жамоатчилик назорати ва халқ ҳокимияти. – Тошкент, 2022.
8. Тошпўлатов Ж. Фуқаролик жамияти ва жамоат ташкилотлари. – Тошкент, 2020.